МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки, підприємництва та інформаційних технологій

Кафедра підприємницьких та соціальних технологій

Допущено до захисту

“_____” _____ 2026 р.

Зав. кафедри, д.е.н., професор

_____ Соколюк С.Ю.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Виконала – студентка 4 курсу, групи 41-з-сз
освітньої програми «Соціальне забезпечення»
спеціальності 232 Соціальне забезпечення

МИХАЙЛЕНКО Яна Дмитрівна

Науковий керівник – к.е.н., доцент

НЕПОЧАТЕНКО Олександр Анатолійович

Умань – 2026

Реферат
на кваліфікаційну роботу
студентки факультету економіки, підприємництва та інформаційних технологій УНУ
(спеціальності 232 «Соціальне забезпечення» ОС «Бакалавр»)
Михайленко Яна Дмитрівна на тему:
«Роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціального захисту населення»

Актуальність дослідження зумовлена посиленням ролі органів місцевого самоврядування у системі соціального захисту населення в умовах децентралізації влади та трансформації соціально-економічних процесів в Україні. Передача частини повноважень на місцевий рівень підвищує відповідальність територіальних громад за забезпечення соціальних гарантій, надання соціальних послуг та підтримку вразливих категорій населення. У сучасних умовах економічної нестабільності, демографічних змін та соціальних викликів саме органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні адресності та доступності соціальної допомоги.

В даній роботі, яка складається з трьох розділів, використано теоретичний матеріал із сучасних навчальних посібників, наукових статей та інших праць провідних науковців. Загальний об’єм роботи складає 40 сторінок, основний текст розміщений на 35 сторінках. Робота містить 8 рисунків, 6 таблиць, а також 1 додаток. Кількість використаних джерел становить 30 наукових праці та Інтернет-ресурсів.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціального захисту населення, аналіз сучасного стану їх діяльності та визначення напрямів підвищення ефективності реалізації соціальної політики на місцевому рівні в умовах децентралізації.

В першому розділі розглянуто теоретичні основи діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.

В другому розділі здійснено аналіз ролі органів місцевого самоврядування у системі соціального захисту населення.

В третьому розділі окреслено напрями вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.

Анотація

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціального захисту населення в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій та зростання потреб у соціальній підтримці. Розкрито повноваження та функції органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту, проаналізовано механізми реалізації соціальної політики на місцевому рівні. Обґрунтовано напрями підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування з урахуванням децентралізаційних процесів та необхідності посилення адресності соціальної допомоги.

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, соціальний захист, соціальні послуги, соціальна політика, децентралізація, соціальна допомога, територіальні громади.

Summary

This thesis examines the role of local authorities in ensuring social protection for the population amidst current socio-economic transformations and growing demand for social support. It outlines the powers and functions of local authorities in the field of social protection, analyses the mechanisms for implementing social policy at the local level, and examines the specific features of providing social services to the population. It sets out directions for improving the effectiveness of local government bodies, taking into account decentralisation processes and the need to make social assistance more targeted.

Keywords: local government bodies, social protection, social services, social policy, decentralisation, social assistance, local communities.

ЗМІСТ

ВСТУП …… 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ…….....…… 6

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЛІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ……... 13

2.1 Оцінка сучасного стану реалізації повноважень органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення ……. 13

2.2 Основні проблеми та виклики функціонування системи соціального захисту на рівні територіальних громад …… 20

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ….……...…… 25

ВИСНОВКИ……... 34

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….. 36

ДОДАТКИ……... 39

ВСТУП

У сучасних умовах децентралізації влади, соціально-економічних трансформацій та посилення соціальних викликів особливого значення набуває питання ефективного функціонування системи соціального захисту населення на місцевому рівні. Зростання потреб у соціальній підтримці, поява нових категорій вразливих груп населення та обмеженість фінансових ресурсів громад зумовлюють необхідність підвищення ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціального захисту громадян.

Органи місцевого самоврядування є важливою складовою системи соціального захисту, оскільки саме на місцевому рівні реалізуються програми соціальної допомоги, надаються соціальні послуги та здійснюється підтримка найбільш вразливих категорій населення. Водночас сучасний стан їх діяльності характеризується низкою проблем, серед яких обмеженість ресурсної бази, нерівномірність розвитку територіальних громад, недостатній рівень кадрового забезпечення та потреба в удосконаленні механізмів управління соціальною сферою.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціального захисту населення, визначення ефективних механізмів реалізації соціальної політики на місцевому рівні та узагальнення кращих практик організації соціальної підтримки в умовах децентралізації.

Об’єкт дослідження: система соціального захисту населення на місцевому рівні.

Предмет дослідження: роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціального захисту населення.

Мета дослідження: обґрунтування ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціального захисту населення, аналіз сучасного стану їх

діяльності та визначення напрямів підвищення ефективності реалізації соціальної політики на місцевому рівні в умовах децентралізації.

Методи дослідження: аналіз і синтез, системний підхід, порівняльний аналіз, статистичний метод, метод узагальнення.

Завдання дослідження:

1. Розкрити теоретичні засади діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.
2. Проаналізувати сучасний стан реалізації соціальної політики органами місцевого самоврядування.
3. Визначити основні проблеми функціонування системи соціального захисту на рівні громад.
4. Обґрунтувати напрями підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Органи місцевого самоврядування є важливим елементом системи публічного управління, що забезпечує реалізацію соціальної політики держави на місцевому рівні. Їх діяльність у сфері соціального захисту населення спрямована на створення умов для підтримки соціально вразливих категорій громадян, підвищення рівня їх соціальної безпеки та забезпечення доступу до соціальних послуг.

Соціальний захист населення розглядається як система правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення мінімального рівня життєвих стандартів, підтримку громадян у складних життєвих обставинах та зменшення соціальної нерівності. У цьому контексті органи місцевого самоврядування виступають як безпосередні виконавці державної соціальної політики на місцях, а також як ініціатори місцевих соціальних програм.

Нормативно-правову основу їх діяльності становлять Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про соціальні послуги», а також інші законодавчі акти, що регулюють сферу соціального захисту населення. Відповідно до чинного законодавства, органи місцевого самоврядування забезпечують реалізацію державних і місцевих програм соціальної підтримки, організацію надання соціальних послуг, а також взаємодію з державними органами та громадськими організаціями.

Особливого значення набуває процес децентралізації влади, який посилив роль територіальних громад у вирішенні соціальних питань. Це дозволяє підвищити адресність соціальної допомоги, враховувати специфіку потреб населення конкретних громад та забезпечувати більш ефективне використання бюджетних ресурсів.

Таким чином, теоретичні основи діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення базуються на поєднанні

нормативно-правових засад, принципів соціальної політики та механізмів публічного управління, що забезпечує реалізацію соціальних гарантій на місцевому рівні [1-3; 7-8].

У сучасних умовах децентралізації та трансформації соціальної політики України особливого значення набуває ефективна організація системи соціального захисту населення на місцевому рівні. Передача значної частини повноважень органам місцевого самоврядування сприяє підвищенню доступності соціальних послуг, однак водночас вимагає чіткої координації між державними інституціями та місцевими органами влади. У цьому контексті важливим є розуміння структурної побудови системи соціального захисту та ролі кожного її елементу.

Як показано на рис. 1.1, система соціального захисту населення на місцевому рівні має ієрархічну структуру. Її основою виступає державна соціальна політика, яка визначає стратегічні напрями, принципи та механізми соціального забезпечення. На наступному рівні функціонують органи місцевого самоврядування, які безпосередньо реалізують соціальну політику на рівні територіальних громад [7-9]. Через них здійснюється надання основних форм соціальної підтримки, зокрема соціальних виплат, соціальних послуг, реалізація соціальних програм та підтримка вразливих груп населення. Кінцевим елементом системи є населення – отримувачі соціальних послуг, для яких і функціонує вся система соціального захисту.

Важливо також зазначити, що сучасна система соціального захисту на місцевому рівні поступово трансформується під впливом цифровізації та впровадження новітніх управлінських підходів. Використання електронних сервісів, автоматизація процесів призначення соціальної допомоги та розвиток інформаційних систем сприяють підвищенню прозорості, оперативності та адресності соціальної підтримки. Крім того, зростає значення партнерства між органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та міжнародними інституціями, що дозволяє залучати додаткові ресурси та впроваджувати інноваційні підходи у сфері соціального захисту населення.

Соціальний захист населення
↓
Державна соціальна політика
↓
Органи місцевого самоврядування
↓
- Соціальні виплати
- Соціальні послуги
- Соціальні програми
- Підтримка вразливих груп
↓
Населення (отримувачі послуг)

Рис. 1.1. Система соціального захисту населення на місцевому рівні

Джерело: узагальнено автором на основі законодавчих актів України та наукових праць з питань місцевого самоврядування та соціального захисту населення.

Отже, представлена схема демонструє логічну послідовність формування та реалізації соціального захисту населення на місцевому рівні. Вона підкреслює ключову роль органів місцевого самоврядування як посередника між державною соціальною політикою та населенням. Ефективність функціонування цієї системи значною мірою залежить від узгодженості дій між усіма її складовими, належного ресурсного забезпечення та орієнтації на потреби громадян.

У сучасних умовах розвитку системи соціального захисту населення в Україні органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у реалізації соціальної політики на рівні територіальних громад. Передача повноважень у межах децентралізації сприяє підвищенню ефективності надання соціальних послуг, однак водночас вимагає чіткого визначення функціонального навантаження місцевих органів влади. У цьому контексті важливим є дослідження основних функцій органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.

Як представлено на рис. 1.2, функції органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту є багатогранними та охоплюють кілька ключових

напрямів. Зокрема, організаційна функція передбачає забезпечення надання соціальних послуг населенню через відповідні установи та служби. Фінансова функція полягає у розподілі коштів місцевих бюджетів для фінансування соціальних програм і виплат [11-12]. Координаційна функція забезпечує взаємодію органів місцевого самоврядування з державними установами, громадськими організаціями та іншими суб'єктами соціальної політики. Контрольна функція спрямована на здійснення моніторингу ефективності реалізації соціальних програм і використання ресурсів. Програмна функція передбачає розробку та впровадження місцевих соціальних програм відповідно до потреб громади.

Органи місцевого самоврядування

↓

1. ***Організаційна функція → забезпечення надання соціальних послуг***
2. ***Фінансова функція → розподіл місцевого бюджету***
3. ***Координаційна функція → взаємодія з держорганами та НГО***
4. ***Контрольна функція → моніторинг соціальних програм***
5. ***Програмна функція → реалізація місцевих соціальних програм***

Рис. 1. 2. Функції органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту

Джерело: узагальнено автором на основі законодавчих актів України та наукових праць з питань місцевого самоврядування та соціального захисту населення.

Отже, наведена схема відображає комплексний характер діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення. Реалізація зазначених функцій забезпечує ефективне функціонування системи соціальної підтримки на місцевому рівні, сприяє підвищенню її адресності та якості. Водночас ефективність виконання цих функцій залежить від рівня ресурсного забезпечення, професійності кадрів та налагодженої взаємодії між усіма учасниками соціальної політики.

Ефективне функціонування системи соціального захисту населення значною мірою залежить від чітко налагодженого механізму її реалізації на

місцевому рівні. В умовах децентралізації саме органи місцевого самоврядування стають ключовими суб'єктами впровадження соціальної політики, забезпечуючи адаптацію державних пріоритетів до потреб конкретних територіальних громад. У цьому контексті важливим є розуміння послідовності та взаємозв'язку основних етапів реалізації соціального захисту населення.

Як показано на рис. 1.3, механізм реалізації соціального захисту на місцевому рівні має логічно вибудувану послідовність. Його основою виступає нормативно-правова база, яка визначає правові засади функціонування системи соціального захисту. Далі ключову роль відіграють органи місцевого самоврядування, що забезпечують практичну реалізацію соціальної політики. Наступним етапом є формування соціальних програм відповідно до потреб населення громади. Важливою складовою механізму є фінансування, яке здійснюється за рахунок як державного, так і місцевого бюджетів. Завершальним етапом є безпосереднє надання соціальних послуг, що в підсумку забезпечує належний рівень соціального захисту населення.

Отже, представлений механізм демонструє системний підхід до організації соціального захисту на місцевому рівні та підкреслює важливість узгодженості між його складовими елементами. Ефективність реалізації соціальної політики залежить від якості нормативного забезпечення, фінансової спроможності громад, а також здатності органів місцевого самоврядування своєчасно реагувати на потреби населення. Комплексне поєднання цих факторів сприяє підвищенню результативності соціального захисту та покращенню добробуту громадян.

Водночас слід підкреслити, що ефективність реалізації цього механізму значною мірою залежить від рівня взаємодії між різними рівнями влади та інституціями [25-27]. Важливу роль відіграє узгодженість дій центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також партнерство з громадськими організаціями та міжнародними донорами. Додатково суттєвим чинником є впровадження сучасних цифрових технологій, які дозволяють оптимізувати процеси управління, підвищити прозорість

розподілу ресурсів та забезпечити більш оперативне надання соціальних послуг населенню.

Нормативно-правова база
↓
Органи місцевого самоврядування
↓
Формування соціальних програм
↓
Фінансування (державний + місцевий бюджет)
↓
Надання соціальних послуг
↓
Соціальний захист населення

Рис. 1. 3. Механізм реалізації соціального захисту на місцевому рівні
Джерело: узагальнено автором на основі законодавчих актів України та наукових праць з питань місцевого самоврядування та соціального захисту населення.

Система соціального захисту населення на рівні територіальної громади функціонує завдяки взаємодії широкого кола суб'єктів, кожен із яких виконує визначені функції у процесі надання соціальної підтримки (Додаток А, рис. А. 1-2). В умовах децентралізації особливого значення набуває координація діяльності цих інституцій, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення соціальних проблем населення.

Як відображено на рис. 1.4, ключовим суб'єктом системи соціального захисту на місцевому рівні виступають органи місцевого самоврядування, які формують та реалізують соціальну політику в межах громади. Важливу роль відіграють соціальні служби, що безпосередньо здійснюють оцінку потреб населення та організовують надання соціальних послуг. Через центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) забезпечується доступ громадян до соціальних виплат і адміністративних процедур. Комунальні установи реалізують соціальні програми та надають спеціалізовані послуги, тоді як громадські організації доповнюють систему соціального захисту, здійснюючи

підтримку вразливих груп населення. У підсумку вся діяльність спрямована на задоволення потреб населення як кінцевого отримувача соціальних послуг.

Отже, система суб'єктів соціального захисту на рівні громади має багаторівневий та комплексний характер, що забезпечує ширше охоплення населення соціальною підтримкою. Ефективність її функціонування залежить від узгодженості дій між усіма учасниками, чіткого розподілу повноважень та розвитку партнерських відносин між державними, комунальними та громадськими структурами.

Органи місцевого самоврядування
↓
Соціальні служби
↓
ЦНАП
↓
Комунальні установи
↓
Громадські організації
↓
Населення

Рис. 1.4. Суб'єкти соціального захисту на рівні громади

Джерело: узагальнено автором на основі законодавчих актів України та наукових праць з питань місцевого самоврядування та соціального захисту населення.

Водночас важливою умовою підвищення ефективності взаємодії зазначених суб'єктів є впровадження інтегрованого підходу до надання соціальних послуг, що передбачає об'єднання ресурсів, обмін інформацією та використання єдиних стандартів обслуговування. Це сприятиме підвищенню якості соціальних послуг, зменшенню дублювання функцій та забезпеченню більш адресного підходу до підтримки населення.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЛІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

2.1. Оцінка сучасного стану реалізації повноважень органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення

Сучасний стан реалізації повноважень органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення формується під впливом процесів децентралізації влади, реформування системи соціальних послуг та зростання соціальних потреб населення. У цих умовах територіальні громади набувають ключової ролі у забезпеченні доступності соціальної підтримки, організації надання соціальних послуг та реалізації державних і місцевих програм соціального захисту.

Органи місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства здійснюють широкий спектр повноважень, що включає організацію надання соціальних послуг, підтримку вразливих категорій населення, реалізацію програм соціальної допомоги, а також забезпечення функціонування відповідних комунальних установ. Важливим елементом їх діяльності є взаємодія з органами виконавчої влади, соціальними службами та громадськими організаціями.

У процесі оцінки сучасного стану слід відзначити, що рівень реалізації соціальних повноважень значною мірою залежить від фінансової спроможності територіальних громад. Більш забезпечені громади мають можливість розширювати перелік соціальних послуг та впроваджувати інноваційні підходи до соціального захисту населення, тоді як менш ресурсні громади обмежені у можливостях фінансування соціальних програм.

Аналіз сучасної практики свідчить, що органи місцевого самоврядування поступово переходять від суто адміністративного підходу до більш сервісної моделі надання соціальних послуг. Це проявляється у розвитку центрів надання адміністративних послуг, цифровізації соціальних сервісів та впровадженні адресної соціальної допомоги.

Водночас існують і проблемні аспекти реалізації повноважень. Серед них варто виділити недостатній рівень кадрового забезпечення соціальної сфери на місцях, нерівномірність розвитку соціальної інфраструктури, обмеженість фінансових ресурсів та недостатню координацію між різними рівнями влади.

Отже, сучасний стан реалізації повноважень органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення характеризується поступовим розширенням їх ролі, але водночас супроводжується низкою системних проблем, що потребують подальшого вдосконалення організаційних, фінансових та інституційних механізмів.

Таблиця 2.1

Основні показники реалізації соціального захисту населення органами місцевого самоврядування в Україні (2023-2025 рр.)

Показники	**2023**	**2024**	**2025**
Видатки місцевих бюджетів на соціальний захист, млрд грн	185,4	210,7	238,9
Кількість отримувачів соціальних послуг, млн осіб	2,8	3,0	3,3
Кількість центрів надання соціальних послуг (громади)	1 050	1 120	1 200
Частка громад, що реалізують місцеві соціальні програми, %	78	82	88
Рівень охоплення адресною соціальною допомогою, %	65	70	76

Джерело: сформовано автором на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України та Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України за 2023-2025 роки.

Як видно з даних таблиці 2.1, у 2023-2025 роках спостерігається позитивна динаміка розвитку системи соціального захисту на рівні органів місцевого самоврядування. Зокрема, зростають видатки місцевих бюджетів на соціальну сферу, що свідчить про посилення ролі територіальних громад у фінансуванні соціальних програм.

Також збільшується кількість отримувачів соціальних послуг, що пов’язано як із демографічними змінами, так і з розширенням доступу до соціальної підтримки. Важливою тенденцією є зростання частки громад, які впроваджують

місцеві соціальні програми, що свідчить про активізацію соціальної політики на місцевому рівні.

Паралельно відбувається розширення мережі центрів надання соціальних послуг, що підвищує доступність соціальної допомоги для населення. Загалом наведені показники підтверджують посилення ролі органів місцевого самоврядування у системі соціального захисту населення в Україні.

Фінансове забезпечення соціального захисту населення на рівні органів місцевого самоврядування є одним із ключових індикаторів ефективності соціальної політики держави. Саме через місцеві бюджети фінансується значна частина соціальних послуг, адресної допомоги та програм підтримки вразливих категорій населення. Аналіз динаміки видатків дозволяє оцінити пріоритетність соціальної сфери в структурі місцевих фінансів, а також визначити тенденції її розвитку у 2023-2025 роках.

Дані рис. 2.1 2.2 свідчать про поступове зростання фінансування соціального захисту населення на рівні місцевих бюджетів України протягом 2023-2025 років. Загальні видатки збільшилися з 185,4 млрд грн у 2023 році до 238,9 млрд грн у 2025 році, що свідчить про посилення ролі місцевого рівня у забезпеченні соціальної підтримки населення.

Найбільш суттєве зростання спостерігається за статтею видатків на соціальну допомогу, що підвищилося з 95,8 млрд грн до 121,7 млрд грн. Це відображає орієнтацію місцевих органів влади на підтримку найбільш вразливих категорій громадян. Також зростають видатки на соціальні послуги – з 62,1 млрд грн у 2023 році до 80,3 млрд грн у 2025 році, що свідчить про розширення мережі соціальних сервісів на місцевому рівні.

Частка соціальних видатків у структурі місцевих бюджетів також демонструє позитивну динаміку, збільшившись з 18,5% до 20,1%, що підтверджує зростання пріоритетності соціального захисту в бюджетній політиці громад.

Отже, аналіз фінансування соціального захисту населення на місцевому рівні свідчить про стабільну тенденцію до зростання обсягів бюджетних

видатків у 2023-2025 роках. Це вказує на посилення ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціальної підтримки населення та розширення їхніх повноважень у соціальній сфері. Водночас така динаміка потребує подальшого підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів та удосконалення механізмів адресності соціальної допомоги.

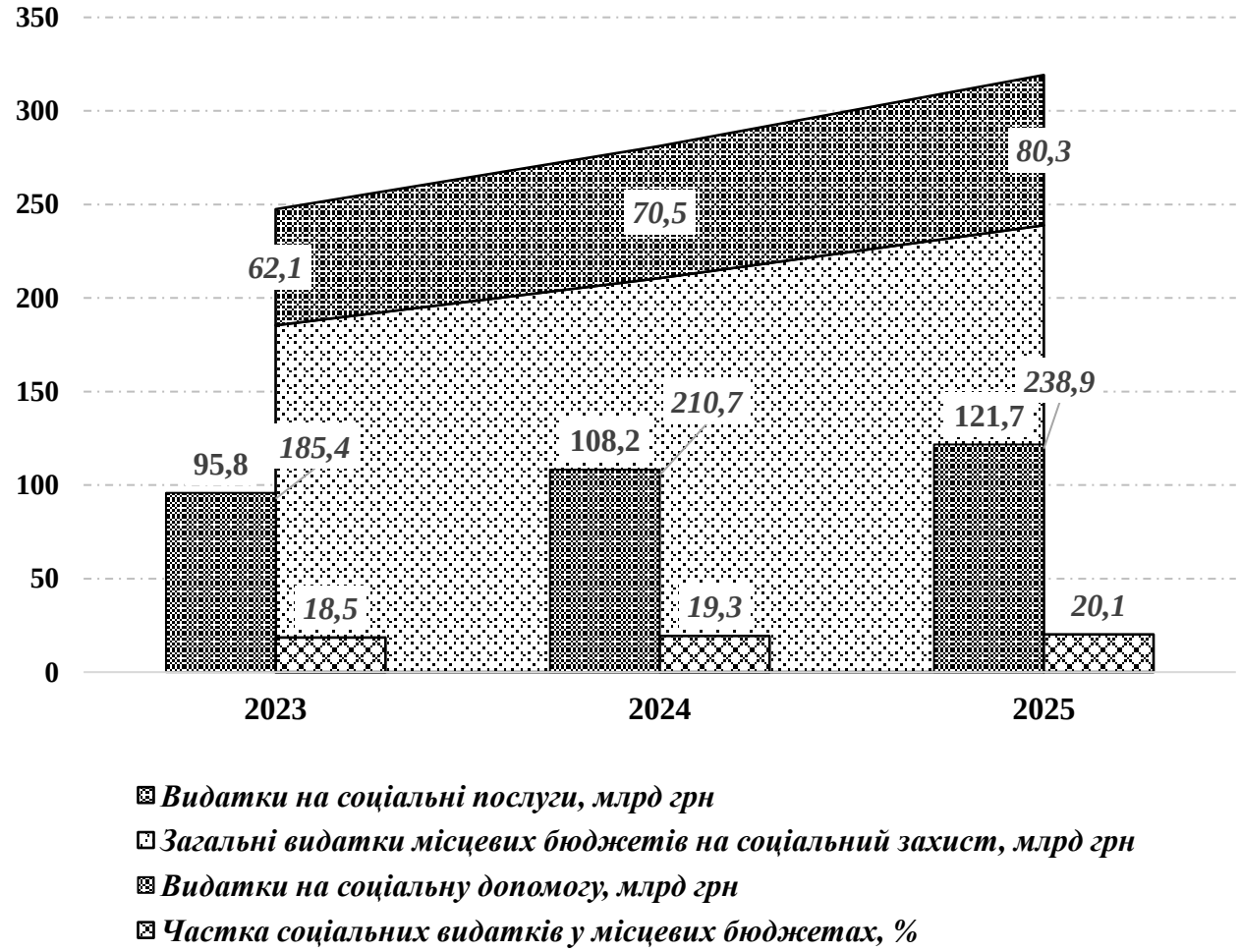


Рис. 2.1. Фінансування соціального захисту населення на рівні місцевих бюджетів України (2023-2025 рр.)

Джерело: узагальнено автором на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України, Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України й звітності органів місцевого самоврядування за 2023-2025 роки.

Важливим аспектом ефективного функціонування системи соціального захисту населення на місцевому рівні є розвиток її інфраструктури. Саме наявність розгалуженої мережі соціальних установ, достатня кількість кваліфікованих працівників та впровадження сучасних цифрових сервісів визначають якість і доступність соціальних послуг для населення. У цьому

контексті доцільним є аналіз основних показників розвитку інфраструктури соціального захисту в територіальних громадах України за 2023-2025 роки.

Як свідчать дані рис. 2.2, у 2023-2025 роках спостерігається позитивна динаміка розвитку інфраструктури соціального захисту на місцевому рівні. Зокрема, збільшується кількість центрів соціальних послуг у громадах, що свідчить про розширення мережі установ, які безпосередньо надають соціальну підтримку населенню.

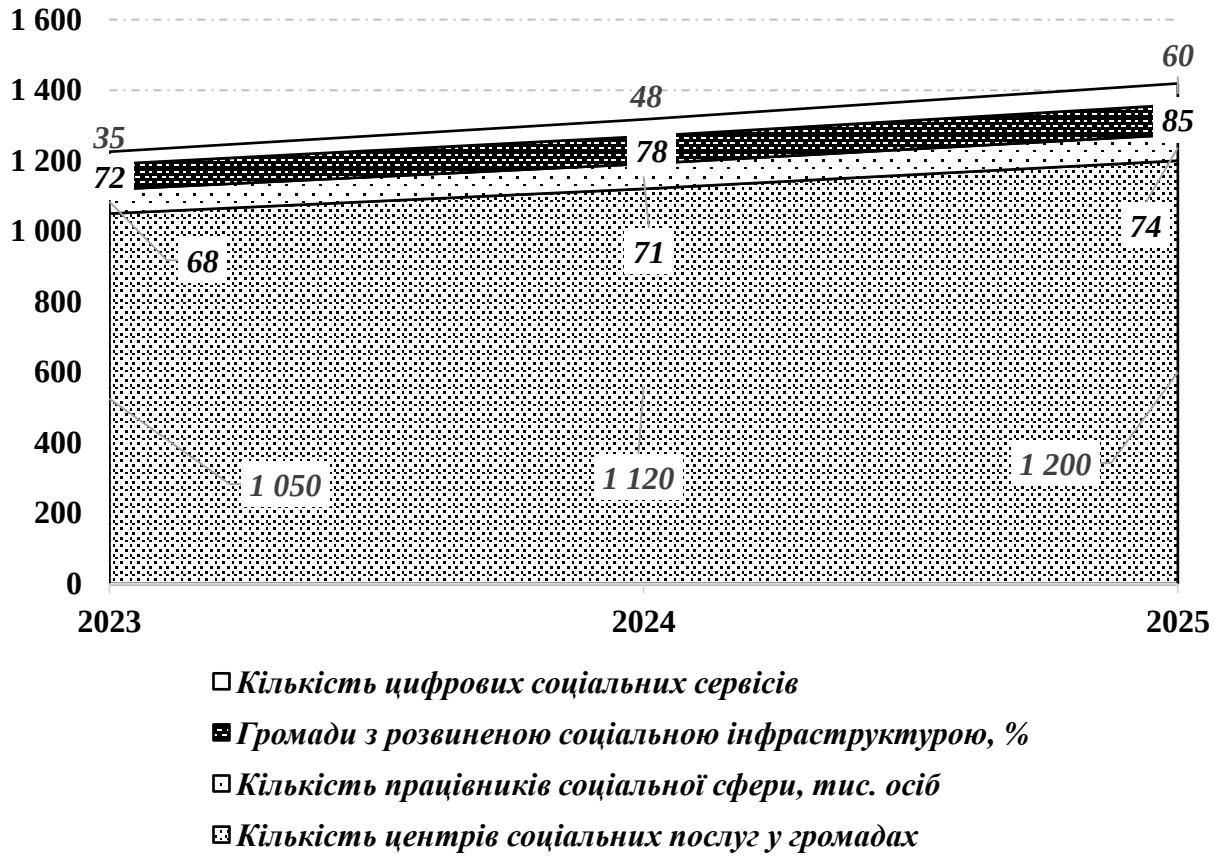


Рис. 2.2. Розвиток інфраструктури соціального захисту на місцевому рівні (2023-2025 рр.)

Джерело: узагальнено автором на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України, Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України й звітності органів місцевого самоврядування за 2023-2025 роки.

Паралельно зростає кількість працівників соціальної сфери, що є важливим чинником підвищення якості та оперативності надання соціальних послуг. Також спостерігається збільшення частки громад із розвиненою соціальною інфраструктурою, що свідчить про поступове вирівнювання рівня соціального забезпечення між регіонами.

Особливої уваги заслуговує динамічне зростання кількості цифрових соціальних сервісів, що відображає процес цифровізації соціальної сфери та підвищення доступності послуг для населення.

Отже, аналіз показників свідчить про поступове зміцнення інфраструктури соціального захисту на місцевому рівні в Україні. Розширення мережі соціальних установ, зростання кадрового потенціалу та впровадження цифрових сервісів формують передумови для підвищення ефективності системи соціального захисту населення та покращення якості надання соціальних послуг у територіальних

Як видно з рис. 2.3, у 2023-2025 роках спостерігається позитивна динаміка охоплення населення соціальними послугами на місцевому рівні. Зокрема, зростає кількість отримувачів соціальних послуг, що свідчить про розширення доступу населення до системи соціальної підтримки та посилення ролі органів місцевого самоврядування у її забезпеченні.

Важливою тенденцією є підвищення рівня охоплення населення адресною соціальною допомогою, що відображає перехід до більш цільового та ефективного підходу у наданні соціальної підтримки. Також збільшується частка вразливих груп населення, які отримують соціальну допомогу, що свідчить про покращення охоплення найбільш потребуючих категорій громадян.

Позитивною є динаміка зростання рівня задоволеності населення соціальними послугами, що може бути пов’язано з удосконаленням якості надання послуг, розвитком сервісних підходів та цифровізацією соціальної сфери на місцевому рівні.

Отже, наведені показники підтверджують поступове підвищення ефективності системи соціального захисту населення на рівні територіальних громад у досліджуваний період.

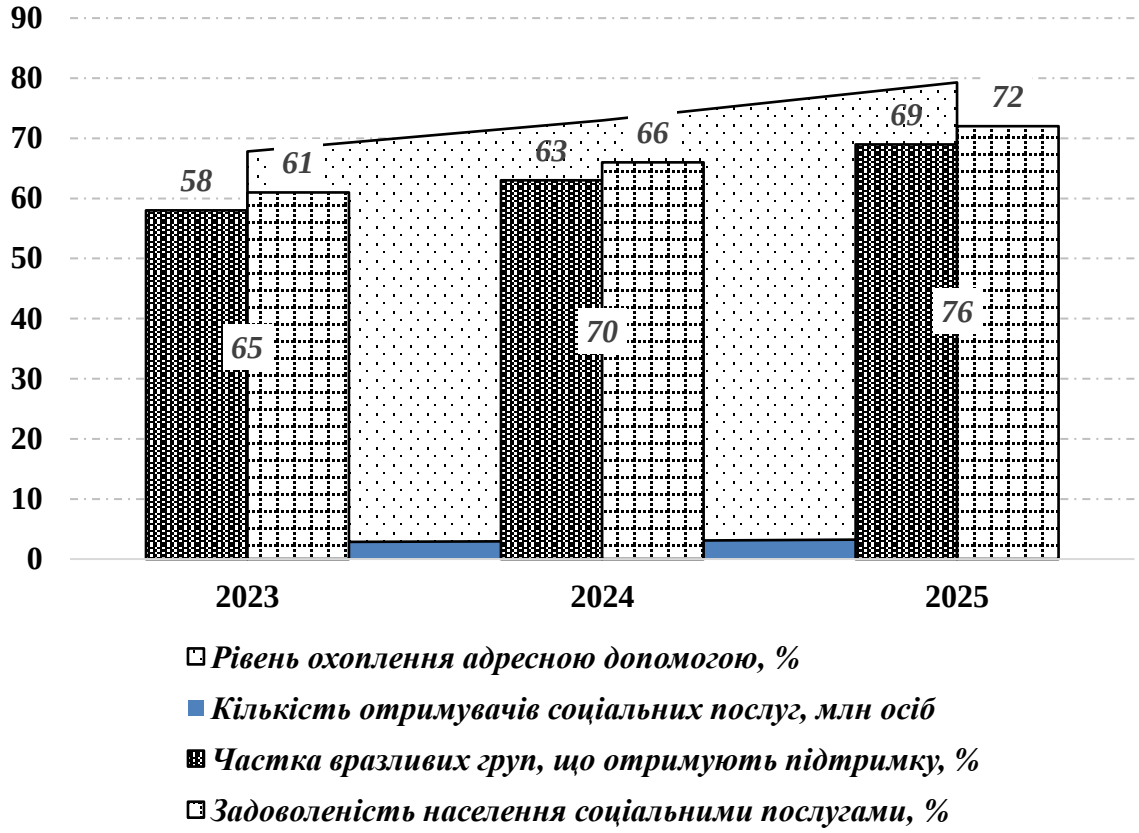


Рис. 2.3. Охоплення населення соціальними послугами на місцевому рівні (2023-2025 рр.)

Джерело: узагальнено автором на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України, Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України й звітності органів місцевого самоврядування за 2023-2025 роки.

Отже, проведений аналіз свідчить, що у 2023-2025 роках система соціального захисту населення на рівні органів місцевого самоврядування в Україні демонструє стійку позитивну динаміку розвитку. Спостерігається зростання фінансування соціальної сфери, розширення мережі соціальних установ, збільшення кадрового потенціалу та активне впровадження цифрових сервісів, що в сукупності підвищує доступність і якість соціальних послуг для населення. Паралельно зростає охоплення громадян соціальною підтримкою, зокрема адресною допомогою та послугами для вразливих категорій населення, що свідчить про поступовий перехід до більш цільової та ефективної моделі соціального захисту. Водночас збереження окремих системних проблем, таких як нерівномірність розвитку громад, обмеженість ресурсів та кадрові

дисбаланси, потребує подальшого удосконалення організаційних і фінансових механізмів функціонування системи соціального захисту на місцевому рівні.

2.2. Основні проблеми та виклики функціонування системи соціального захисту на рівні територіальних громад

Функціонування системи соціального захисту на рівні територіальних громад України в сучасних умовах характеризується як позитивними зрушеннями, пов’язаними з децентралізацією та розширенням повноважень органів місцевого самоврядування, так і низкою системних проблем, що стримують її ефективний розвиток.

Однією з ключових проблем є нерівномірність соціально-економічного розвитку громад, що призводить до суттєвих відмінностей у якості та доступності соціальних послуг у різних регіонах. Більш фінансово спроможні громади мають можливість розширювати спектр соціальних послуг, тоді як менш забезпечені території обмежуються базовими функціями соціального захисту.

Важливим викликом залишається обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів, що ускладнює повноцінне виконання делегованих повноважень у соціальній сфері. Попри зростання видатків, значна частина громад залежить від державних трансфертів, що знижує їхню фінансову автономність та стабільність соціальних програм.

Не менш актуальною є проблема кадрового забезпечення соціальної сфери. У багатьох територіальних громадах спостерігається дефіцит кваліфікованих соціальних працівників, високе навантаження на наявний персонал та недостатній рівень професійної підготовки, що негативно впливає на якість надання соціальних послуг.

Суттєвим викликом є також недостатній рівень цифровізації соціальних послуг у частині громад, особливо у сільській місцевості. Попри позитивну

динаміку впровадження електронних сервісів, їх доступність і функціональність залишаються нерівномірними.

Крім того, існують проблеми координації між різними рівнями влади – державним, обласним та місцевим. Нечіткий розподіл повноважень та дублювання функцій призводять до неефективного використання ресурсів та зниження оперативності управлінських рішень.

Отже, система соціального захисту на рівні територіальних громад перебуває у процесі трансформації, однак її подальший розвиток потребує вирішення низки інституційних, фінансових та організаційних проблем, що є важливою передумовою підвищення ефективності соціальної політики держави.

Дані таблиці 2.2 відображають ключові проблеми та виклики функціонування системи соціального захисту на рівні територіальних громад України. Узагальнення свідчить, що найбільш суттєвими стримуючими факторами є фінансова обмеженість місцевих бюджетів та значна залежність громад від державних трансфертів, що знижує їхню автономність у реалізації соціальної політики.

Важливою проблемою залишається територіальна нерівномірність розвитку громад, яка зумовлює відмінності у доступності та якості соціальних послуг для населення залежно від регіону проживання. Окремо слід відзначити кадровий дефіцит у сфері соціального захисту, що негативно впливає на ефективність надання соціальних послуг та рівень їх доступності.

Крім того, у частині громад спостерігається недостатній розвиток соціальної інфраструктури та нерівномірне впровадження цифрових сервісів, що обмежує можливості отримання соціальної підтримки, особливо у сільській місцевості. Проблеми координації між різними рівнями влади та недосконаліть механізмів адресності соціальної допомоги також знижують загальну ефективність системи соціального захисту.

Отже, наведені проблеми свідчать про необхідність комплексного вдосконалення організаційних, фінансових та інституційних механізмів функціонування системи соціального захисту на рівні територіальних громад.

Таблиця 2.2

Основні проблеми та виклики функціонування системи соціального захисту на рівні територіальних громад

Сфера проблем	**Характеристика проблеми**	**Наслідки для системи соціального захисту**
Фінансова забезпеченість	Обмеженість місцевих бюджетів та залежність від державних трансфертів	Зниження автономності громад, недостатнє фінансування соціальних програм
Територіальна нерівність	Різний рівень соціально-економічного розвитку громад	Нерівний доступ населення до соціальних послуг
Кадрове забезпечення	Дефіцит кваліфікованих соціальних працівників	Зниження якості та оперативності надання соціальних послуг
Інфраструктура	Недостатній розвиток соціальних установ у частині громад	Обмежений доступ населення до соціальної підтримки
Цифровізація	Нерівномірне впровадження електронних соціальних сервісів	Обмежена доступність послуг у сільській місцевості
Управлінська координація	Недостатня узгодженість між рівнями влади	Дублювання функцій, зниження ефективності управління
Адресність соціальної допомоги	Недосконалі механізми визначення отримувачів допомоги	Неоптимальний розподіл соціальних ресурсів

Джерело: узагальнено автором на основі нормативно-правових актів України, аналітичних матеріалів Міністерства соціальної політики та наукових джерел з питань соціального захисту населення.

Ефективність функціонування системи соціального захисту на рівні територіальних громад формується під впливом комплексу взаємопов’язаних факторів, що визначають можливості органів місцевого самоврядування щодо надання якісних і доступних соціальних послуг. Аналіз таких факторів дозволяє виявити ключові передумови розвитку соціальної сфери та окреслити напрями підвищення її результативності.

Як видно з даних табл. 2.3, на ефективність системи соціального захисту впливають економічні, демографічні, інституційні, кадрові, інфраструктурні,

технологічні та нормативно-правові фактори. Економічні фактори визначають фінансову спроможність громад забезпечувати соціальні послуги через обсяг бюджетних ресурсів.

Таблиця 2.3

Фактори, що впливають на ефективність системи соціального захисту на рівні територіальних громад

Група факторів	**Зміст факторів**	**Вплив на систему соціального захисту**
Економічні	Рівень розвитку економіки громад, обсяг власних доходів бюджетів	Визначають фінансову спроможність громад забезпечувати соціальні послуги
Демографічні	Старіння населення, міграційні процеси, зростання частки вразливих груп	Підвищують навантаження на систему соціального захисту
Інституційні	Розподіл повноважень між рівнями влади, ефективність управління	Впливають на якість координації та реалізації соціальної політики
Кадрові	Рівень кваліфікації соціальних працівників, забезпеченість персоналом	Формують якість та оперативність надання соціальних послуг
Інфраструктурні	Розвиненість соціальних установ, доступність сервісів	Визначають доступність соціальної допомоги для населення
Технологічні	Рівень цифровізації соціальних послуг, впровадження електронних сервісів	Підвищують ефективність та доступність соціальних послуг
Нормативно-правові	Законодавче регулювання соціальної сфери	Створюють правові умови для функціонування системи

Джерело: узагальнено автором на основі нормативно-правових актів України та наукових досліджень у сфері соціального захисту населення.

Демографічні зміни, зокрема старіння населення та міграційні процеси, підвищують навантаження на систему соціального захисту та потребують розширення обсягів соціальної підтримки. Інституційні фактори пов’язані з ефективністю управління та розподілом повноважень між різними рівнями влади, що безпосередньо впливає на якість реалізації соціальної політики. Важливу роль відіграють кадрові фактори, адже рівень кваліфікації працівників

соціальної сфери визначає якість та оперативність надання послуг. Інфраструктурні та технологічні фактори забезпечують доступність соціальної допомоги через розвиток мережі установ та впровадження цифрових сервісів. Нормативно-правові фактори формують правову основу функціонування системи та визначають її організаційні засади.

Отже, ефективність системи соціального захисту на рівні територіальних громад залежить від комплексного впливу різних груп факторів, що взаємодіють між собою. Збалансований розвиток економічної бази, удосконалення інституційного середовища, підвищення кадрового потенціалу та активна цифровізація соціальної сфери є ключовими умовами підвищення якості соціального захисту населення.

Водночас важливо враховувати, що недооцінка хоча б одного з перелічених факторів може суттєво знизити ефективність функціонування всієї системи. Саме тому необхідним є застосування комплексного підходу до управління соціальною сферою на місцевому рівні, що передбачає узгодження фінансових, організаційних та інноваційних рішень для досягнення сталого соціального розвитку громад.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

У сучасних умовах децентралізації та трансформації соціальної політики держави особливої актуальності набуває питання підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення. Зростання соціальних ризиків, посилення демографічних викликів, а також необхідність забезпечення доступності та якості соціальних послуг зумовлюють потребу у вдосконаленні організаційних, фінансових та інституційних механізмів функціонування системи соціального захисту на місцевому рівні.

Одним із ключових напрямів удосконалення є підвищення ефективності фінансового забезпечення соціальної сфери. Це передбачає оптимізацію структури видатків місцевих бюджетів, запровадження програмно-цільового методу фінансування соціальних програм, а також розширення можливостей залучення додаткових ресурсів, зокрема через міжмуніципальне співробітництво та партнерство з приватним сектором. Важливим є також посилення контролю за ефективністю використання бюджетних коштів та підвищення прозорості фінансових процесів.

Не менш важливим напрямом є розвиток кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування. Підвищення кваліфікації працівників соціальної сфери, впровадження сучасних методів управління та соціальної роботи, а також формування професійних компетентностей сприятимуть підвищенню якості надання соціальних послуг та ефективності реалізації соціальної політики на місцевому рівні.

Суттєву роль відіграє розвиток інфраструктури соціального захисту, що включає розширення мережі центрів надання соціальних послуг, модернізацію матеріально-технічної бази соціальних установ та забезпечення їх доступності для всіх категорій населення, зокрема осіб з інвалідністю та мешканців

сільських територій. У цьому контексті важливим є впровадження інноваційних підходів до організації соціальних послуг, орієнтованих на потреби громади.

Окремої уваги потребує цифровізація соціальної сфери. Впровадження електронних сервісів, автоматизація процесів надання соціальної допомоги, розвиток інформаційних систем обліку отримувачів соціальних послуг сприятимуть підвищенню доступності, оперативності та прозорості соціального захисту населення. Це дозволить зменшити бюрократичні процедури та підвищити рівень задоволеності громадян якістю соціальних послуг.

Важливим напрямом є також удосконалення механізмів взаємодії між органами місцевого самоврядування, державними органами, громадськими організаціями та іншими суб'єктами соціальної політики. Розвиток партнерства та координації дій сприятиме більш ефективному вирішенню соціальних проблем та забезпеченню комплексного підходу до надання соціальної підтримки.

Крім того, необхідним є підвищення адресності соціальної допомоги, що передбачає більш чітке визначення потреб населення, використання сучасних методів оцінки соціального стану домогосподарств та спрямування ресурсів на підтримку найбільш вразливих категорій населення. Це дозволить підвищити ефективність використання бюджетних коштів та забезпечити соціальну справедливість.

Отже, вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення має здійснюватися на основі комплексного підходу, що передбачає поєднання фінансових, організаційних, кадрових та інноваційних заходів. Реалізація запропонованих напрямів сприятиме підвищенню ефективності системи соціального захисту, покращенню якості соціальних послуг та забезпеченню належного рівня соціальної підтримки населення на місцевому рівні.

Доцільним у межах дослідження є проведення SWOT-аналізу діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення, що дозволяє комплексно оцінити їхній поточний стан, виявити внутрішні резерви

розвитку та окреслити зовнішні виклики. Такий підхід забезпечує системне розуміння сильних і слабких сторін, а також можливостей і загроз, що впливають на ефективність реалізації соціальної політики на місцевому рівні. Проведений SWOT-аналіз дозволяє комплексно оцінити сучасний стан діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення. Серед сильних сторін слід відзначити їхню безпосередню наближеність до населення, що забезпечує кращу ідентифікацію потреб громадян та оперативне реагування на соціальні виклики. Важливим є також поступове розширення фінансової автономії громад та розвиток інфраструктури соціальних послуг.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
Наближеність до населення та розуміння локальних потреб	Обмеженість фінансових ресурсів	Розвиток децентралізації	Демографічне старіння населення
Гнучкість у прийнятті управлінських рішень	Нерівномірний розвиток територіальних громад	Залучення міжнародної технічної допомоги	Зростання кількості вразливих груп
Наявність повноважень у сфері соціального захисту	Недостатня координація між органами влади	Розвиток партнерства з громадськими організаціями	Економічна нестабільність
Розвиток мережі соціальних послуг	Дефіцит кваліфікованих кадрів	Впровадження цифрових соціальних сервісів	Обмеженість бюджетних ресурсів
Зростання ролі місцевих бюджетів	Недостатня матеріально-технічна база	Удосконалення законодавчої бази	Часті зміни нормативно-правового середовища
Поступова цифровізація соціальної сфери	Низький рівень мотивації персоналу	Підвищення якості надання соціальних послуг	Цифрова нерівність населення

Джерело: узагальнено автором на основі наукових досліджень та аналітичних матеріалів у сфері соціального захисту населення.

Водночас виявлено низку слабких сторін, зокрема обмеженість фінансових ресурсів, дефіцит кваліфікованих кадрів та нерівномірність розвитку територіальних громад. Значною проблемою залишається недостатній рівень координації між різними суб'єктами соціальної політики.

Серед можливостей варто виділити процеси децентралізації, що відкривають нові перспективи для розвитку місцевих соціальних програм, а також цифровізацію соціальної сфери та залучення міжнародної підтримки. Разом із тим існують і суттєві загрози, зокрема демографічне старіння населення, економічна нестабільність та зростання соціального навантаження на місцеві бюджети.

Отже, результати SWOT-аналізу свідчать, що органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у забезпеченні соціального захисту населення, однак ефективність їх діяльності значною мірою залежить від здатності подолати внутрішні слабкі сторони та адаптуватися до зовнішніх викликів.

Для підвищення ефективності функціонування системи соціального захисту на місцевому рівні доцільно зосередити увагу на зміцненні фінансової бази громад, розвитку кадрового потенціалу, удосконаленні механізмів управління та активному використанні можливостей цифровізації. Комплексна реалізація цих заходів сприятиме підвищенню якості соціальних послуг, забезпеченню їх доступності та посиленню соціальної захищеності населення.

Важливим етапом дослідження є визначення основних напрямів удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення. Умови децентралізації, зростання соціальних ризиків та обмеженість ресурсів громад зумовлюють необхідність системного підходу до підвищення ефективності соціальної політики на місцевому рівні. Саме тому доцільним є узагальнення ключових напрямів реформування та очікуваних результатів їх реалізації.

Як видно з таблиці 3.2, основні напрями вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування охоплюють фінансову, кадрову, організаційну та інституційну складові.

Таблиця 3.2

Напрями вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення

Напрям удосконалення	**Зміст заходів**	**Очікуваний результат**
Фінансове забезпечення	Програмно-цільове бюджетування, розширення доходної бази громад	Підвищення ефективності використання коштів
Кадровий розвиток	Підвищення кваліфікації соціальних працівників	Зростання якості соціальних послуг
Цифровізація	Електронні сервіси, автоматизація соціальних виплат	Швидкість і прозорість послуг
Інфраструктурний розвиток	Створення нових центрів соціальних послуг	Доступність соціальної допомоги
Міжсекторальна взаємодія	Співпраця з НГО, бізнесом, міжнародними партнерами	Розширення ресурсної бази
Адресність допомоги	Індивідуальна оцінка потреб домогосподарств	Підвищення соціальної справедливості

Джерело: узагальнено автором.

Зокрема, фінансове забезпечення передбачає впровадження програмно-цільового методу бюджетування та розширення доходної бази громад, що сприятиме більш ефективному використанню бюджетних ресурсів. Кадровий розвиток орієнтований на підвищення кваліфікації соціальних працівників, що безпосередньо впливає на якість надання соціальних послуг.

Важливе місце займає цифровізація соціальної сфери, яка передбачає впровадження електронних сервісів та автоматизацію соціальних виплат, що забезпечує оперативність і прозорість процесів. Інфраструктурний розвиток спрямований на розширення мережі центрів соціальних послуг, що підвищує доступність соціальної допомоги для населення.

Окремо виділено міжсекторальну взаємодію, яка передбачає співпрацю з громадськими організаціями, бізнесом та міжнародними партнерами, що

дозволяє залучати додаткові ресурси. Також важливим є посилення адресності соціальної допомоги через індивідуальну оцінку потреб домогосподарств, що підвищує соціальну справедливість.

Отже, узагальнені напрями вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення мають комплексний характер і охоплюють ключові аспекти функціонування соціальної системи. Їх реалізація дозволить підвищити ефективність використання фінансових ресурсів, покращити якість соціальних послуг, забезпечити їх доступність для населення та посилити адресність соціальної підтримки.

Комплексне впровадження запропонованих заходів сприятиме підвищенню результативності соціальної політики на місцевому рівні та зміцненню системи соціального захисту населення в умовах сучасних викликів.

Підвищення ефективності системи соціального захисту на місцевому рівні значною мірою залежить від використання сучасних управлінських інструментів. Вони дозволяють удосконалити процеси надання соціальних послуг, забезпечити прозорість використання ресурсів та підвищити результативність соціальних програм. У зв’язку з цим доцільним є узагальнення основних інструментів, що застосовуються органами місцевого самоврядування для підвищення ефективності соціального захисту населення.

Як свідчать дані таблиці 3.3, інструменти підвищення ефективності соціального захисту на місцевому рівні мають різну функціональну спрямованість та рівень впливу.

Зокрема, електронні реєстри отримувачів соціальних виплат забезпечують централізований облік та контроль за наданням допомоги, що суттєво підвищує прозорість і ефективність системи. Соціальне замовлення дозволяє залучати недержавні організації до надання соціальних послуг, розширюючи їхню доступність та якість.

Грантове фінансування сприяє підтримці соціальних ініціатив громад і розвитку інноваційних підходів у соціальній сфері. Соціальне партнерство між

органами влади, бізнесом та громадськими організаціями забезпечує консолідацію ресурсів та підвищує ефективність реалізації соціальної політики.

Таблиця 3.3

Інструменти підвищення ефективності соціального захисту на місцевому рівні

Інструмент	**Характеристика**	**Рівень впливу**
Електронні реєстри отримувачів	Централізований облік соціальних виплат	Високий
Соціальне замовлення	Залучення недержавних організацій	Середній
Грантове фінансування	Підтримка соціальних ініціатив громад	Середній
Соціальне партнерство	Співпраця влади, бізнесу та НГО	Високий
Моніторинг і оцінка	Контроль ефективності програм	Високий

Джерело: узагальнено автором на основі наукових досліджень.

Важливу роль відіграє також моніторинг і оцінка ефективності соціальних програм, що дозволяє виявляти проблемні аспекти їх реалізації та своєчасно коригувати управлінські рішення.

Отже, аналіз інструментів підвищення ефективності соціального захисту населення на місцевому рівні свідчить про необхідність комплексного використання як цифрових, так і організаційно-управлінських механізмів. Найбільш значний вплив мають електронні реєстри, соціальне партнерство та системи моніторингу, що забезпечують прозорість, контроль та результативність соціальної політики.

Впровадження зазначених інструментів сприятиме підвищенню якості соціальних послуг, ефективному використанню бюджетних ресурсів та зміцненню системи соціального захисту населення на рівні територіальних громад.

У сучасних умовах реформування системи соціального захисту особливого значення набуває формування ефективного механізму управління на місцевому рівні. Такий механізм має забезпечувати послідовність дій від виявлення

проблем до оцінки результатів реалізації соціальної політики. У зв’язку з цим доцільним є представлення логічної моделі підвищення ефективності соціального захисту населення.

Як видно з рис. 3.1, механізм підвищення ефективності соціального захисту населення на місцевому рівні має поетапний характер.

Проблеми системи

↓

Аналіз потреб громади

↓

Формування місцевих програм

↓

Фінансування (бюджет + партнери)

↓

Надання соціальних послуг

↓

Моніторинг та оцінка ефективності

↓

Коригування політики

Рис. 3.1. Механізм підвищення ефективності соціального захисту

Джерело: узагальнено автором на основі наукових досліджень.

Першим етапом є виявлення проблем соціального характеру, які існують у громаді. Далі здійснюється аналіз потреб населення, що дозволяє визначити найбільш вразливі групи та пріоритетні напрями соціальної підтримки.

На основі отриманих результатів формується система місцевих соціальних програм, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів та залучених ресурсів партнерських організацій.

Наступним етапом є безпосереднє надання соціальних послуг населенню, що є ключовою функцією органів місцевого самоврядування. Після цього здійснюється моніторинг та оцінка ефективності реалізованих заходів.

Завершальним етапом є коригування соціальної політики відповідно до отриманих результатів, що забезпечує її адаптивність та підвищення результативності.

Отже, представлений механізм підвищення ефективності соціального захисту населення відображає системний і циклічний підхід до управління соціальною політикою на місцевому рівні. Його реалізація дозволяє забезпечити безперервний процес удосконалення соціальних послуг, підвищити їх якість та ефективність, а також забезпечити більш адресне реагування на потреби населення.

Застосування такого механізму сприятиме формуванню результативної та гнучкої системи соціального захисту в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі вдалося досягти мети, яка полягала у обґрунтуванні ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціального захисту населення, аналізі сучасного стану їх діяльності та визначенні напрямів підвищення ефективності реалізації соціальної політики на місцевому рівні в умовах децентралізації.

Сформовані висновки полягають у наступному:

1. Органи місцевого самоврядування є ключовим елементом системи соціального захисту населення, оскільки забезпечують реалізацію державної соціальної політики на рівні територіальних громад. Вони виконують організаційну, фінансову, координаційну, контрольну та програмну функції, що формують комплексний механізм соціальної підтримки населення.
2. У 2023-2025 роках спостерігається позитивна динаміка розвитку системи соціального захисту на місцевому рівні. Зокрема, обсяг видатків місцевих бюджетів на соціальний захист зріс з 185,4 млрд грн у 2023 році до 238,9 млрд грн у 2025 році, що свідчить про посилення ролі громад у фінансуванні соціальної сфери.
3. Кількість отримувачів соціальних послуг зросла з 2,8 млн осіб у 2023 році до 3,3 млн осіб у 2025 році, що відображає розширення доступу населення до системи соціальної підтримки та підвищення її охоплення.
4. Розширюється інституційна інфраструктура соціального захисту: кількість центрів надання соціальних послуг збільшилася з 1050 до 1200 громад, що свідчить про розвиток мережі соціальних сервісів.
5. Рівень охоплення громадян адресною соціальною допомогою зріс з 65% у 2023 році до 76% у 2025 році, що підтверджує перехід до більш цільового та ефективного підходу в соціальній політиці.
6. Виявлено основні проблеми функціонування системи соціального захисту на місцевому рівні, серед яких: обмеженість фінансових ресурсів громад,

кадровий дефіцит, нерівномірність розвитку територій та недостатній рівень цифровізації соціальних послуг у частині громад.

7. SWOT-аналіз засвідчив, що сильними сторонами органів місцевого самоврядування є їх наближеність до населення та гнучкість управління, тоді як слабкими – фінансова залежність і кадрові обмеження. Основними загрозами визначено демографічне старіння населення та зростання соціального навантаження.
8. Запропоновані напрями вдосконалення включають: впровадження програмно-цільового бюджетування, розвиток цифрових сервісів, підвищення кваліфікації соціальних працівників та розширення міжсекторального партнерства.
9. Ефективність системи соціального захисту значною мірою залежить від розвитку електронних інструментів: впровадження електронних реєстрів дозволяє підвищити прозорість соціальних виплат і знизити ризики нецільового використання коштів.
10. Реалізація запропонованого механізму (аналіз потреб → формування програм → фінансування → надання послуг → моніторинг → коригування) забезпечує циклічне вдосконалення соціальної політики на місцевому рівні.
11. Загалом встановлено, що ефективність соціального захисту населення безпосередньо залежить від узгодженості фінансових, організаційних та інституційних механізмів, а також від рівня цифровізації та ресурсної спроможності територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс : Закон України від 08.07.2010 p.No2456 VI. URL: http:// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456 17#Text.

2. Бюджетні видатки на соціальний захист та со ціальне забезпечення. Міністерство фінансів України. URL : http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/socialnij zahist tasocialne zabezpechennja.

3. Верховна Рада України. Закон України «Про соціальні послуги». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19 (дата звернення: 11.02.2026).

4. Гончаренко О. І. Соціальне підприємництво як інструмент розвитку місцевих громад. *Вісник економіки та управління*. 2020. Вип. 12. С. 34-45.

5. Державна служба статистики України. Статистична інформація щодо соціального захисту населення. URL: https://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 10.01.2026).

6. Державний портал відкритих даних України. Соціальна політика та соціальні послуги. URL: https://data.gov.ua (дата звернення: 13.02.2026).

7. Дубич К. В. Електронні сервіси в системі надання адміністративних і соціальних послуг. Публічне управління та митне адміністрування. 2022. № 2. С. 45-52.

8. Єгорова-Луценко Т. П. Цифровізація системи соціальних послуг в Україні. Право та інновації. 2020. № 2 (30). С. 98-103.

9. Кабінет Міністрів України. Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери України до 2025 року. Київ, 2021.

10. Ковальчук Л. М. Інноваційні моделі соціального підприємництва: міжнародний та український досвід. *Менеджмент та підприємництво*. 2022. № 3. С. 21-32.

11. Куйбіда В. С., Петроє О. М. Електронне урядування в Україні: стан та перспективи розвитку. Київ: НАДУ, 2020. 312 с.

12. Лібанова Е. М. Соціальна політика: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні. Демографія та соціальна економіка. 2021. № 1. С. 9-22.

13. Міщенко Т. В., Кузнєцова О. Ю. Інноваційні технології в соціальному підприємництві. *Інноваційна економіка.* 2022. № 6. С. 45-56.

14. Міністерство соціальної політики України. Електронні сервіси соціальної сфери. URL: https://www.msp.gov.ua/timeline/Elektronni-servisi.html (дата звернення: 05.04.2026).

15. Міністерство соціальної політики України. Офіційний вебсайт. URL: https://www.msp.gov.ua (дата звернення: 15.03.2026).

16. Міністерство цифрової трансформації України. Офіційний вебсайт. URL: https://thedigital.gov.ua (дата звернення: 04.03.2026).

17. Непочатенко О. О., Прокопчук О. Т., Мальований М. І. Розвиток страхового ринку України в контексті сучасних викликів. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2024. Вип. 105. Ч. 2: Економічні науки. С. 7-16. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-7-16.

18. Пенсійний фонд України. Офіційний вебпортал електронних послуг. URL: https://portal.pfu.gov.ua (дата звернення: 01.04.2026).

19. Петровська І. Р. Цифрові технології у сфері соціального захисту населення. Економіка та держава. 2021. № 10. С. 72-76.

20. Платформа «Дія.Цифрова освіта». URL: https://osvita.diia.gov.ua (дата звернення: 08.01.2026).

21. Плахотнюк С. В. Соціальне підприємництво: теорія та практика. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 248 с.

22. Прокопчук О. Т., Соколюк С. Ю. Соціальна реклама в системі суспільних комунікацій. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2024. Вип. 105. Ч. 2: Економічні науки. С. 220-230. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-220-230.

23. Прокопчук О. Т., Соколюк С. Ю., Бондаренко Н. В., Улянич Ю. В. Фінансові інструменти та моделі соціального обслуговування населення в Україні. Збірник наукових праць Уманського національного університету. 2025. Вип. 106. Ч. 2. С. 291-304. DOI: 10.32782/2415-8240-2025-106-2-291-304.

24. Прокопчук О. Т., Соколюк С. Ю. Роль агротрейдингу у формуванні сучасної моделі торговельної діяльності України. Збірник наукових праць Уманського національного університету. 2025. Вип. 107. Ч. 2: Економічні науки. С. 216-227. DOI: 10.32782/2415-8240-2025-107-2-216-227.

25. Прокопчук О., Соколюк С., Коротєєв М., Бондаренко Н. Соціальна робота і фінансове забезпечення: сучасні виклики для місцевого самоврядування. Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка. 2025. № 21(42). DOI: https://doi.org/10.33296/2707-0654-21(42)-11.

26. Прокопчук О. Т., Соколюк С. Ю., Комісаренко Є. М., Мельниченко Д. О. Організаційні та інноваційні механізми підвищення ефективності агротрейдингу в Україні. Агросвіт. 2026. № 5. С. 33-39. DOI: 10.32702/2306-6792.2026.5.33.

27. Савченко Н. П. Роль соціального підприємництва у підвищенні зайнятості населення. *Соціальна політика та суспільство.* 2021. № 5. С. 15-27.

28. Соколюк С. Ю., Прокопчук О. Т., Коротєєв М. А., Жарун О. В., Ролінський О. В. Інноваційні підходи до розвитку торговельного підприємництва в агробізнесі. Збірник наукових праць Уманського національного університету. 2025. Вип. 106. Ч. 2. С. 277-291. DOI: 10.32782/2415-8240-2025-106-2-277-291.

29. European Commission. Social enterprises and their ecosystems in Europe. Brussels: European Union, 2020. 72 p.

30. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. World Social Report 2023: Leaving No One Behind in an Ageing World. New York: United Nations, 2023. URL: https://www.un.org/development/desa/dspd/world-social-report/2023.html.

ДОДАТКИ

Додаток А

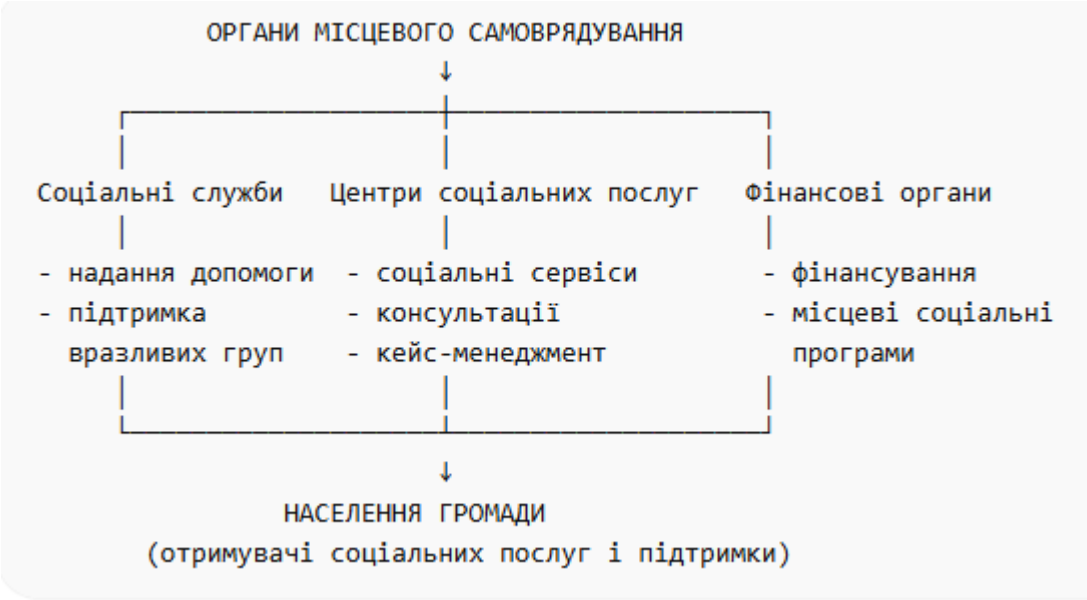


Рис. А. 1. Модель організації соціального захисту на рівні територіальної громади

Джерело: сформовано автором на основі джерел 1-5.

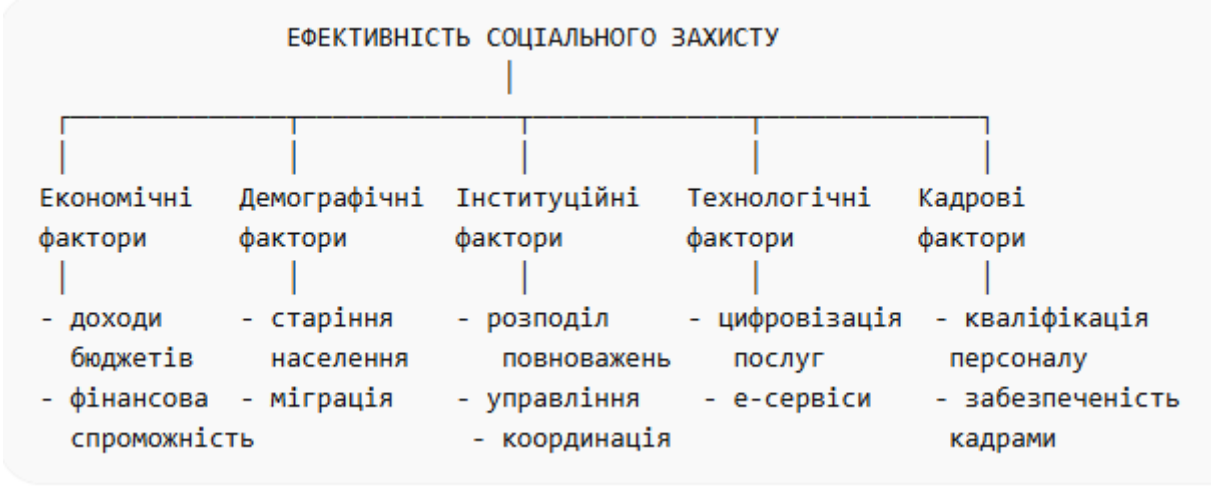


Рис. А. 2. Чинники ефективності соціального захисту на місцевому рівні

Джерело: сформовано автором на основі джерел 1-3.